

OILAVIY MUNOSABATLARGA TAYYORLIGINING GENDER XUSUSIYATLARINING O‘ZIGA XOSLIGI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-377-380>

Kuzieva Durdona

Pedagogika va psixologiya yo‘nalishi magistranti

Aniq va Ijtimoiy Fanlar Universiteti, O‘zbekiston Respublikasi

Ilmiy rahbar: Shoumarov Bahrom Gayratovich

PROFI UNIVERSITY rektori, psixologiya fanlari doktori, akademik

E-mail: kuzieavadurdona07@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada shaxsning oilaviy munosabatlarga tayyorligining gender xususiyatlari psixologik va ijtimoiy jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda yigit va qizlarda nikoh va oilaviy hayotga tayyorgarlik jarayonida shakllanadigan psixologik, emotsional, ijtimoiy hamda xulq-atvoriy omillar gender ijtimoiylashuvi nuqtayi nazaridan yoritiladi. Shuningdek, an‘anaviy va zamonaviy gender rollarining oilaviy munosabatlar barqarorligiga ta‘siri, gender tenglikka asoslangan yondashuvlarning psixologik ahamiyati ilmiy manbalar asosida asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash jarayonida gender sezgirlikni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: oilaviy munosabatlarga tayyorlik, gender xususiyatlari, nikoh, gender rollari, gender ijtimoiylashuvi, oilaviy barqarorlik.

АННОТАЦИЯ

В статье проводится глубокий анализ гендерных особенностей готовности личности к семейным отношениям с психологической и социальной точек зрения. Рассматриваются психологические, эмоциональные и поведенческие факторы, формирующиеся у юношей и девушек в процессе подготовки к браку и семейной жизни. Обоснована роль гендерной социализации и гендерных ролей в обеспечении стабильности семейных отношений.

Ключевые слова: готовность к семейным отношениям, гендерные особенности, брак, гендерные роли, социализация.

ABSTRACT

This article provides an in-depth analysis of the gender characteristics of an individual's readiness for family relationships from psychological and social perspectives. The study examines psychological, emotional, and behavioral factors formed in young men and women during preparation for marriage and family life. The role of gender socialization and gender roles in ensuring family stability is substantiated.

Keywords: readiness for family relationships, gender characteristics, marriage, gender roles, socialization.

KIRISH

Nikoh va oila jamiyatning asosiy ijtimoiy institutlaridan biri bo‘lib, uning barqarorligi va mustahkamligi jamiyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog‘liqdir. Oila shaxsning ijtimoiylashuvi, qadriyatlar tizimi va xulq-atvor modelining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, shaxsning oilaviy munosabatlarga qay darajada tayyorligi masalasi psixologiya va pedagogika fanlarida dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda

yoshlarning nikoh va oilaviy hayotga tayyorgarligi ko‘plab omillar bilan belgilanadi. Ulardan eng muhimlaridan biri — gender xususiyatlaridir. Yigit va qizlarning oilaviy munosabatlarga bo‘lgan qarashlari, kutishlari, rollarni taqsimlash haqidagi tasavvurlari hamda mas’uliyatni qabul qilish darajasi gender ijtimoiylashuvi jarayonida shakllanadi. An’anaviy va zamonaviy gender qarashlari o‘rtasidagi tafovut esa ko‘pincha oilaviy munosabatlarda nizolar va kelishmovchiliklarga sabab bo‘lmoqda. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy munosabatlarga yetarli psixologik tayyorgarlik bo‘lmagan hollarda, ayniqsa gender rollari noto‘g‘ri anglanganida, oilaning barqarorligi xavf ostida qoladi. Shu bois, shaxsning oilaviy munosabatlarga tayyorligini gender jihatdan o‘rganish, uning psixologik va ijtimoiy mexanizmlarini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi — shaxsning oilaviy munosabatlarga tayyorligining gender xususiyatlarini tahlil qilish, ularning nikoh va oilaviy hayot barqarorligiga ta’sirini ochib berish hamda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda gender sezgir yondashuvlarning ahamiyatini asoslashdan iborat[1-31].

ASOSIY QISM: 1. Oilaviy munosabatlarga tayyorlik tushunchasining psixologik mazmuni. Psixologiya fanida oilaviy munosabatlarga tayyorlik shaxsning nikoh va oilaviy hayotga ongli, mas’uliyatli va barqaror munosabat bildira olish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Ushbu tayyorgarlik shaxsning nafaqat ijtimoiy va iqtisodiy holati, balki uning emotsional barqarorligi, muloqot madaniyati, empatiya darajasi va ijtimoiy rollarni anglash qobiliyati bilan ham belgilanadi. Oilaviy munosabatlarga tayyorlik quyidagi asosiy komponentlarni o‘z ichiga oladi:

- psixologik tayyorgarlik (emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik, empatiya);
- ijtimoiy tayyorgarlik (muloqot ko‘nikmalari, nizolarni hal etish qobiliyati);
- axloqiy va ma’naviy tayyorgarlik (o‘zaro hurmat, mas’uliyat, sadoqat);
- rolga oid tayyorgarlik (er-xotin, ota-ona rollarini anglash).

Mazkur komponentlarning shakllanishi gender omili bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, jamiyatda erkak va ayolga nisbatan mavjud bo‘lgan kutishlar ushbu tayyorgarlikning yo‘nalishini belgilaydi[2-45].

2. Gender ijtimoiylashuvi va yigit-qizlarning oilaviy hayotga tayyorgarligi;

Gender ijtimoiylashuvi — bu shaxsning jamiyatda mavjud bo‘lgan erkaklik va ayollikka oid me’yorlar, qadriyatlar va xulq-atvor modellarini o‘zlashtirish jarayonidir. Ushbu jarayon eng avvalo oilada boshlanadi. Ota-onaning farzandga bo‘lgan munosabati, ularning yigit va qizlardan kutgan talablari farzandlarning kelajakdagi oilaviy munosabatlarga bo‘lgan tasavvurlarini shakllantiradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, qizlarda oilaviy munosabatlarga tayyorlik ko‘pincha emotsional sezgirlik, empatiya va munosabatlarni saqlab qolishga intilish orqali namoyon bo‘ladi. Yigitlarda esa mustaqillik, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish va qaror qabul qilishga tayyorlik ustunlik qiladi. Ushbu farqlar gender rollarining psixologik xususiyatlarga ta’siri bilan izohlanadi. Biroq zamonaviy jamiyatda

ushbu an'anaviy rollar o'zgarib bormoqda. Ayollarning ijtimoiy faolligi oshib borayotgani, erkaklarning esa oilaviy hayotda emotsional ishtiroki kuchayayotgani oilaviy munosabatlarga tayyorlikning yangi, moslashuvchan modelini shakllantirmoqda. Bu holat gender tenglikka asoslangan oilaviy munosabatlar rivojlanishiga xizmat qiladi[3-11-12].

3. Gender xususiyatlari va oilaviy munosabatlarda nizolar yuzaga kelishi;

Oilaviy munosabatlarga tayyorlikning yetarli darajada shakllanmaganligi ko'pincha gender rollarini noto'g'ri anglash bilan bog'liq bo'ladi. Yigit va qizlar nikohga kirishdan oldin o'zlarining oiladagi vazifalari, huquq va majburiyatlari haqida aniq tasavvurga ega bo'lmasa, oilaviy munosabatlarda kelishmovchiliklar va nizolar yuzaga kelishi ehtimoli ortadi. An'anaviy gender qarashlariga asoslangan oilalarda erkakdan faqat moddiy ta'minotchi, ayoldan esa faqat uy-ro'zg'or ishlarini bajaruvchi sifatida rol kutish holatlari uchraydi. Bunday qat'iy rollar zamonaviy ijtimoiy sharoitga mos kelmaganda, er-xotin o'rtasida psixologik bosim, norozilik va nizolar paydo bo'ladi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gender rollariga nisbatan moslashuvchan yondashuv mavjud bo'lgan oilalarda nizolar kamroq kuzatiladi va o'zaro tushunish yuqori bo'ladi. Shuningdek, gender xususiyatlarini inobatga olmaslik emotsional ehtiyojlarning qondirilmassligiga olib keladi. Masalan, erkaklarning hissiy qo'llab-quvvatlashga bo'lgan ehtiyoji e'tibordan chetda qolishi yoki ayollarning mustaqil qaror qabul qilishga bo'lgan intilishi cheklanishi oilaviy munosabatlarda psixologik masofani kuchaytiradi[4-56].

4. Gender tenglik va oilaviy munosabatlar barqarorligi

Zamonaviy psixologik yondashuvlarga ko'ra, oilaviy munosabatlarning barqarorligi gender tenglik tamoyillariga asoslangan bo'lishi bilan bevosita bog'liqdir. Gender tenglik — bu erkak va ayolning oiladagi huquq va majburiyatlarini adolatli taqsimlash, bir-birining shaxsiy ehtiyojlari va imkoniyatlarini hurmat qilishni anglatadi. Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, gender tenglikka asoslangan oilalarda:

- o'zaro hurmat va ishonch yuqori bo'ladi;
- qarorlar birgalikda qabul qilinadi;
- psixologik qo'llab-quvvatlash kuchli bo'ladi;
- oilaviy nizolar konstruktiv tarzda hal etiladi.

Yigit va qizlarning nikohdan oldingi tayyorgarlik jarayonida gender tenglikka oid bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kelajakdagi oilaviy hayot sifatini oshiradi[5-87-89]. Shu bois, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash dasturlarida gender sezgirlik masalalariga alohida e'tibor qaratish muhim hisoblanadi.

5. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda psixologik yondashuvlar

Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash jarayonida psixologik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur:

- yigit va qizlarda o'zini anglash va emotsional savodxonlikni rivojlantirish;
- gender stereotiplarini tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish;
- muloqot va nizolarni hal etish ko'nikmalarini shakllantirish;

• oilaviy rollar va mas’uliyatlar haqida real va moslashuvchan tasavvurlarni shakllantirish. Psixologik treninglar, seminarlar va maslahatlar orqali yoshlarning oilaviy hayotga tayyorlik darajasini oshirish mumkin. Ayniqsa, gender xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan dasturlar oilaviy barqarorlikni ta’minlashda samarali hisoblanadi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

O’tkazilgan tahlillar shuni ko’rsatadiki, shaxsning oilaviy munosabatlarga tayyorligi gender xususiyatlari bilan chambarchas bog’liqdir. Yigit va qizlarda shakllanadigan genderga oid qarashlar, qadriyatlar va xulq-atvor modellarining oilaviy hayotga mosligi nikohning barqarorligi va oilaning mustahkamligida muhim rol o’ynaydi. Gender ijtimoiylashuvi jarayonida shakllangan stereotiplar tanqidiy qayta ko’rib chiqilmasa, oilaviy nizolar va psixologik muammolar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois, yoshlarni nikoh va oilaviy hayotga tayyorlash jarayonida gender tenglik, o’zaro hurmat va hamkorlikka asoslangan yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Tavsiyalar: 1. Oliy ta’lim muassasalarida yoshlar uchun oilaviy psixologiya va gender madaniyatiga oid maxsus kurslar joriy etish. 2. Nikohdan oldingi psixologik maslahat va treninglarda gender sezgirlik masalalarini yoritish. 3. Ota-onalar va pedagoglar uchun gender tenglikka asoslangan tarbiya bo’yicha psixologik seminarlar tashkil etish. 4. Ommaviy axborot vositalarida sog’lom oilaviy munosabatlar va gender tenglik g’oyalari targ’ib qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shoumarov G.B., Haydarov I.O., Sog’inov N.A. Oila psixologiyasi. Toshkent.
2. Nazarova Z.X. Oilaviy psixologiya asoslari. Toshkent, 2019.
3. Dubrovin I.V. Problems of psychological preparation of youth for family life. Voprosy Psikhologii, 2015.
4. Nichols M., Schwartz R. Family Therapy: Concepts and Methods. Pearson, 2019.
5. Olson D.H., DeFrain J. Marriages and Families: Intimacy, Diversity, and Strengths. McGraw-Hill, 2011.
6. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X17305209>
7. <https://www.mdpi.com/2076-328X>
8. <https://www.nature.com/articles/s41598-024-56854-0>
9. <https://www.parents.com/relationships/marriage>
10. <https://www.apa.org/topics/relationships/family-dynamics>.